

Висновки. Як ми бачимо, адміністративний ресурс є недемократичним явищем сучасного політичного життя України, яке на сучасному етапі має різноманітні форми прояву під час виборчих кампаній. Однак рідко під час виборів можна спостерігати лише один спосіб використання адміністративного ресурсу. Найчастіше влада залучає усі способи одночасно, комбінуючи їх у тій чи іншій пропорції.

1. *Адміністративний ресурс у виборчій кампанії та способи його нейтралізації* / С.Л. Грабовська, Л.С. Скочилас та ін. – Львів: ЦПД, 2005. – 160 с. 2. Малкин Э., Сучков Э. *Основы избирательных технологий*. – М.: Русская панорама, 2002. – 464 с. 3. Малкин Э., Сучков Э. *Основы избирательных технологий и партийного строительства*. – К.: Основні цінності, 2005. – 528 с. 4. Тищенко Ю. Використання „адміністративного ресурсу” під час виборчої кампанії 2002 року, 2002. URL: <http://www.usipr.kiev.ua/ukrainian/adminresurs/001.html>. 5. Томенко М. Законодавча, виконавча та судова влади України до і після виборів 2002 року//Універсум. – 2002. URL:http://www.universum.org.ua/journal/2002/tomen_9.html. 6. Чорновіл Т. Адміністративний ресурс в сучасній Україні // Політекс. – 2004. – № 1. – С. 26–31. 7. Чуклинов А. *Административный ресурс как специфическая форма политической коррупции*. URL: <http://www.sartraccc.sgap.ru/Explore/chuklinov/main.htm>.

УДК 32.01

Д. Виговський

Львівський національний університет імені Івана Франка

СУТЬ ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ ЯК КАТЕГОРІЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

© Виговський Д., 2007

Заакцентовано увагу на двох достатньо нових та не дуже добре висвітлених в політичній науці категоріях: категорії впливу та впливу політичного. Проаналізовано наявні в політологічній літературі визначення цих двох категорій, розглянуто їх недоліки та дано їх визначення.

In his article the author concentrates mainly on the two pretty new and not very good depicted in the literature on the political science categories: influence and political influence. The author analyses existing definitions of these two categories, defines their drawbacks and gives his definition.

Політичний вплив є порівняно новою категорією в політичній науці. На нашу думку, поняття політичного впливу недостатньо добре висвітлено в політологічній літературі і саме тому заслуговує на увагу.

Ми стикаємося з поняттям впливу постійно у повсякденному житті, при аналізі політичних подій. Наприклад, якщо одна з партій не увійшла до правлячої коаліції, а пішла в опозицію, ми говоримо про вплив, що справляє опозиція на уряд, використовуючи різноманітні політичні важелі. Ця опозиційна партія не має влади в прямому розумінні цього слова, але й не можна сказати, що вона ніяк не може відстоювати свою політику. Отже, ця партія впливає на політику уряду в певний спосіб. Це вплив на внутрідержавному рівні. На цьому рівні ми можемо ще виділити, наприклад, вплив регіональних еліт на політичний курс центральної влади в регіонах тощо.

Набагато більше прикладів політичного впливу знаходимо на міжнародному рівні. Наведемо декілька таких прикладів. Діяльність таких, фактично неформальних, об'єднань, як «велика вісімка» ґрунтується виключно на політичній вазі його учасників в світі. Багато міжнародних організацій також використовують політичний вплив для реалізації своїх цілей. Хорошим прикладом є Європейський Союз, який здобув дуже вагоме місце на міжнародній арені завдяки своїй економічній політиці.

Враховуючи сучасні умови розподілу сил на Європейському субконтиненті, можна з великою впевненістю стверджувати, що Україна постійно перебуває під різноманітними зовнішніми впливами. З одного боку, це Європейський Союз як єдина організація або окремі його держави-члени чи держави-сусіди України (Росія, Польща тощо). Отже, беручи до уваги, що поняття політичного впливу недостатньо докладно висвітлено в працях як вітчизняних, так і зарубіжних політологів, ми вважаємо необхідним уточнити та розширити це поняття. Саме завдяки новому погляду та більш конкретному визначенню цієї категорії ми сподіваємося дати чітке пояснення та обґрунтування багатьом внутрідержавним та міжнародним процесам.

У цій роботі ми розглянемо та проаналізуємо існуючі підходи до визначення як власне впливу, так і впливу політичного; дамо обґрунтування доцільності використання цих підходів та визначень та дефініюємо наявні в них недоліки.

Ми бачимо, що і у внутрішньодержавних справах і на міжнародній арені політичний вплив займає чільне місце. Відповідно ігнорувати такий важливий чинник політичного життя суспільства було б необачно. У цій роботі ми розглянемо два дуже важливі аспекти, що стосуються політичного впливу: власне, що таке політичний вплив та його відмінність від категорії влади.

Першим кроком на шляху визначення поняття та особливостей політичних центрів впливу є визначення самого поняття політичного впливу.

Само по собі поняття впливу та впливу політичного є доволі неоднозначним. Саме тому спочатку ми зосередимось на визначенні поняття власне впливу, а вже потім, користуючись цим визначенням, охарактеризуємо і вплив політичний.

У найзагальнішому розумінні вплив можна визначити як «фактор, який за інших рівних умов може змінити поведінку індивіда в бажаному напрямку» [1, с. 34], або як «дію, яка здійснена будь-ким та будь-чим на когось або щось» [2, с. 255]. Ці два визначення містять один вагомий недолік: в них не вказується на ненасильницький характер впливу, що, на нашу думку, і має бути однією з головних його (впливу) характеристик. Наведемо ще декілька визначень: вплив – це «суть дії влади авторитету», або «дія, яку справляє хтось або щось на когось або щось, наприклад, історична особа на інших людей та суспільні процеси, або власне вплив суспільно-політичного процесу на долі людей, партій, рухів, держав» [3]. У цьому визначенні ми вперше стикаємося з поняттям «авторитету» та його взаємопов'язаністю із впливом.

У соціології вплив визначається як «цілеспрямована зміна уявлень, поглядів, поведінки особи або групи шляхом діяння; одна з форм реалізації влади» [4, с. 44]. На нашу думку, саме це визначення і є найточнішим з усіх, хоча в ньому і вказується на вторинність впливу по відношенню до влади, з чим ми не погоджуємося. На нашу думку, вплив є первинним по відношенню до влади, тому що «влада виникає в результаті перетворення впливу однієї сторони у форму панування над іншою» [5, с. 43]. Цікаве, хоча і доволі розмите, визначення впливу знаходимо також в науковців з політичної психології, які характеризують вплив як «деяку подобу влади, але реалізовану по-іншому та в інших відносинах» [6, с. 78]. З цього, на перший погляд, дуже неоднозначного визначення ми отримуємо два дуже важливі аспекти: по-перше, спорідненість впливу і влади, по-друге, його реалізація в іншому типі відносин, аніж владні відносини.

Достатньо широко поняття впливу розглядається в психології. Наприклад, відомий російський вчений Г.О. Ковальов вважає, що впливати означає справляти спрямований тиск на

щось, наприклад, суб'єкта на об'єкт, щоб змінити стан останнього. Це розуміння впливу переформується з дуже розповсюдженим буденним розумінням цього явища. Під впливом же вчений розуміє “процес, що виникає на різних рівнях існування матеріальних явищ та їх окремих властивостей (фізичних, хімічних, біологічних, енергетичних, інформаційних тощо), реалізується під час взаємодії двох чи більше рівновпорядкованих систем і результативно забезпечує зміну в структурі (просторово-часових характеристиках) чи стані хоча б однієї із цих систем” [7, с. 55]. На нашу думку, для повнішого розуміння досліджуваної проблеми необхідно тут також навести два основні визначення психологічного впливу, що найчастіше зустрічаються в літературі. “Психологічний вплив – це тиск на стан, думки, почуття і дії іншої людини за допомогою винятково психологічних засобів і можливість кожного відповідати на це діянню” [8, с. 105]. У цьому визначенні психологічного впливу ми бачимо один дуже важливий, на нашу думку, аспект. Вплив тут характеризується не тільки як «тиск» або «дія» одностороннього характеру, тобто суб'єкта на об'єкт, але можливість об'єкта відповісти на цей «тиск» або на цю «дію». Отже, впливу можна не тільки підкорятися, а ще й протистояти. Зважаючи на цілі нашого дослідження, ми не будемо приділяти детальної уваги розгляду питань, пов'язаних з механізмами протидії психологічному впливу, адже ці питання детально проаналізовані у вищезгаданій роботі Е.В. Сидоренко. Для нашого дослідження цікавим є, по-перше, ідея можливості протидії психологічному впливу, яку ми, за певних умов, зможемо екстрапольовати на вплив політичний, і, по-друге, саме види психологічного впливу, визначені Е.В. Сидоренком, спираючись на які, можна було б вивести види впливу політичного. Питання про види політичного впливу заслуговує на більшу увагу і може стати темою окремого наукового дослідження, відповідно воно виходить за рамки нашого дослідження. Друге визначення, що ми наводимо, належить В.Г. Криську, котрий вважає, що “психологічний вплив – це соціально-психологічна активність одних людей, яка спрямована на інших (особа, група, колектив) і здійснюється за допомогою різних форм і засобів та забезпечує зміну психологічних характеристик особистості (погляди, думки, взаємини, ціннісні орієнтації, мотиви, установки і стереотипи поведінки), групових норм, суспільної думки чи переживань людей, котрі більшою чи меншою мірою опосередковують їхню діяльність та поведінку” [7, с. 56].

Отже, аналізуючи як наведені вище, так і інші існуючі визначення поняття впливу, можемо виокремити його важливі характеристики, які мали б містити узагальнююче визначення. До таких характеристик належать:

- первинність впливу по відношенню до влади;
- зв'язок впливу з категорією «авторитету»;
- ненасильницький характер дії;
- сфера реалізації впливу є відмінною від сфери реалізації влади;

Беручи до уваги ці характерні ознаки, **вплив**, на нашу думку, можна визначити як *дію ненасильницького характеру, спрямовану на зміну стану або поведінки об'єкта, що спирається передусім на авторитет свого носія.*

Наступним кроком є визначення поняття «політичного впливу». Звичайно, після визначення впливу як такого, визначити «політичний вплив» є набагато простіше. Але в будь-якому разі наведемо декілька популярних в політологічній літературі визначень. Наприклад: “...вплив політичний – здатність впливати на інші суб'єкти чи на суспільство загалом” [10, с. 99].

Спираючись на наведені вище визначення політичного впливу та ґрунтуючись на даному нами визначенні власне впливу, **політичний вплив** – це певні дії суб'єкта ненасильницького характеру, що мають на меті зміну існуючого стану чи поведінки суспільства, інституту чи окремого індивіда. Під таке широке розуміння політичного впливу підпадає більша частина усіх суспільних інтеракцій. Що ж до вужчого розуміння **політичного впливу**, то його можна визначити як *взаємодію суб'єктів політики з метою отримання політичних дивідендів, вигод чи переваг.*

Як бачимо, політичний вплив завжди характеризується **метою дії**. Це означає, що політичний вплив, на відміну від влади, активно проявляється тільки в момент реалізації.

Другим важливим аспектом нашого дослідження є визначення відмінностей між владою та політичним впливом. На жаль, політична наука не приділяє належної уваги як розгляду питання політичного впливу, так і питанню відмінностей між владою та політичним впливом.

“Головна відмінність в розумінні влади та впливу полягає в тому, що в понятті впливу підкреслюється момент невизначеності щодо вірогідності бажаних наслідків у випадку, коли один суб’єкт здійснює вплив на іншого, на відміну від влади, яка передбачає набагато більший ступінь вірогідності в досягненні бажаних ефектів” [1, с. 98]. Звичайно, така характеристика відмінностей між владою та впливом має дуже загальний характер. Інші ознаки, що характеризують ці відмінності, наведено в роботі "Технологія влади (філософсько-політичний аналіз)", і, на нашу думку, саме цей аналіз є якнайповнішим та багатостороннім.

Отже, виділяють п’ять основних відмінностей:

- відмінності з точки зору рівня симетричності відносин;
- відмінності з точки зору психологічного сприйняття впливу;
- відмінності з точки зору засобів впливу;
- відмінності з точки зору інституціональної структури суспільства;
- відмінності з точки зору орієнтації на певний характер соціальних структур.

Розглянемо тепер ці основні відмінності детальніше.

Для влади характерна асиметричність людських відносин, вплив же можна розглядати як тенденцію до встановлення симетричності у відносинах сторін, що взаємодіють. Перехід від влади до впливу має на меті звільнення від тієї асиметрії відносин, що притаманна передусім владі, тому що вплив – це максимально зважений та двосторонній процес відносин людей. І навпаки, коли зменшується двосторонність і збільшується односторонність відносин, то відбувається перехід від впливу до влади.

Відмінність між владою та впливом з точки зору психологічного сприйняття впливу проявляється насамперед на рівні прийняття рішень. У цьому випадку, коли йдеться про владу, то сфера прийняття рішень виноситься за межі індивіда. Тобто індивід просто має реалізувати прийняте начальником рішення, від чого виникає відчуття залежності та несвободи. Коли ж йдеться про вплив, перед індивідом постає ряд аргументів, на основі яких він і приймає рішення. В результаті цього збільшується почуття обов’язку, що, своєю чергою, призводить до підвищення дієвості прийнятих рішень.

Різницю між владою та впливом потрібно також обов’язково робити і на рівні засобів впливу або дії. На нашу думку, саме тут полягає основна відмінність, що відрізняє поняття «влади» та «впливу». Отже, в розпорядженні влади для подолання опору є або позитивний (різноманітні вигоди та винагороди), або негативний (репресивні механізми чи насильство) примуси. Вплив же ґрунтується на самопереконанні, самоконтролі та відповідальності індивіда перед собою, адже власне індивід стає останньою інстанцією прийняття рішень.

Будь-яка гілка влади характеризується ієрархічністю, тобто обов’язковим є поділ за рівнями владарювання. Вплив являє собою тенденцію до вирівнювання цієї ієрархічної (пірамідальної) структури суспільства і в цьому він має безпосередній зв’язок з демократизацією суспільства. Різноманітні громадські рухи та суспільні організації разом з політичними партіями та союзами якраз і виконують цю функцію. Це і є відмінності з точки зору інституціональної структури суспільства.

Останньою відмінною ознакою впливу порівняно з владою є його орієнтація на багатоманітність розвитку соціальних структур та суб’єктів дії. “Якщо влада завжди прагне до єдиноначальства і в підсумку – до деспотизму, то вплив органічно пов’язаний з багатоманітністю суб’єктів реалізації соціальної дії з цілим набором можливих способів поведінки, іншими словами,

з різнохарактерністю об'єднань і груп людей" [1, с. 103]. З точки зору побудови владної структури особливо важливим став процес створення політичних партій, рухів та інших соціальних об'єднань як суб'єктів політичного впливу. Необхідно також зауважити, що найкраще та найповніше відносини політичного впливу розвиваються в громадянському суспільстві.

Розглянувши основні підходи до визначення політичного впливу, що зустрічаються у вітчизняній та зарубіжній літературі та проаналізувавши їх, можемо стверджувати, що дане нами визначення об'єднує в собі позитивні ознаки даних іншими науковцями визначень та не наслідують найпоширеніші недоліки. Крім того, власне прийняття авторитету за основу впливу політичного та чітке визначення ненасильницького характеру дії впливу є основними відмінними ознаками нашого визначення. Саме ці характеристики і створюють широке теоретико-методологічне поле для подальшого опрацювання категорії політичного впливу.

1. "ТЕХНОЛОГИЯ ВЛАСТИ" (философско-политический анализ) / РАН Институт философии; Отв. ред. Р.И. Соколова. – М., 1995. – 163 с. 2. Словарь современного русского литературного языка. – Т.1. – М.: АН СССР, 1959. – 767 с. 3. СЛОВАРЬ РУССКОЯЗЫЧНЫХ ТЕРМИНОВ И ПОНЯТИЙ С ИХ АНГЛИЙСКИМИ ЭКВИВАЛЕНТАМИ з сайту www.auditoruim.ru. 4. Социологический энциклопедический словарь. На русском, английском, немецком, французском и чешском языках / Ред. академик РАН Г.В. Осипов. – М.: Издательская группа ИНФРА М-НОРМА, 1998. – 410 с. 5. Соловьев А.И. Политология: Политическая теория, политические технологии: Учебник для студентов вузов. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 368 с. 6. Райгородский Д.Я. Психология и психоанализ власти. – Т.1.: Хрестоматия. – Самара: Издательский Дом "БАХРАХ", 1999. – 244 с. 7. Цит. за Гуменюк О.Є. Психологія впливу: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 304 с. 8. Сидоренко Е.В. Личностное влияние и противостояние чуждому влиянию // Психология влияния. – СПб.: Питер, 2000, – 203 с. 9. Гуменюк О.Є. Психологія впливу: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 304 с. 10. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Генеза, 1999. – 608 с.

УДК 172.3(477)

О. Волинець

РЕЛІГІЯ В СИСТЕМІ СВІТОГЛЯДНО-МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

© Волинець О., 2007

З'ясовується суспільна функція релігії та церкви у вирішенні численних проблем духовного, релігійного та морально-етичного порядку, притаманних перехідному українському соціуму.

The article deals with social function of religion and Church in the solution of the numerous problems of spiritual, religious, moral and ethical kind, which characterize Ukrainian society in transition period.

Сьогодні в Україні утворився світоглядний, а до певної міри й ідеологічний вакуум. Досі не має певної світоглядної концепції, яка б стала методологічною базою державотворчого процесу. Навпаки, зустрічаємо діаметрально протилежні погляди на мораль, реформи, ринок. Різноманітний спектр думок, характерний для демократичного суспільства, не може, однак, в умовах відсутності